

שלוש השבעות - על היסטוריה, גורל ויעוד
 הרב מואיז נבון

ויקרא פרק כה:י - ... וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבוּ: תשבו=תש"ח (1948)

השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין

מצוה רביעית שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות או לשממה. והוא אמרו להם (מסעי לג ורמב"ן שם) "והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ." ונכפל כזה העניין במצוה זו במקומות אחרים כאמרו יתבי' (דברי"א) "באו ורשו את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם" ופרט אותה להם במצוה זו כולה בגבוליה ומצריה כמו שאמר "ובואו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים וגו'." שלא יניחו ממנה מקום. והראיה שזו מצוה אמרו ית' בענין המרגלים (שם) "עלה רש פאשר דבר יקוק אלהי אבתיך לך אל תירא ואל תחת." ואמר עוד (עקב ט) ובשלוח י"י אתכם מקדש ברנע לאמר "עלו ורשו את הארץ אשר נתתי לכם" וכאשר לא אבו לעלות במאמר הזה כתוב ותמרו את פי י"י אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקולו, הוראה שהיתה מצוה לא יעוד והבטחה. וזו היא שהתכמים קורין אותה (סוטה פ"ח מ"ו) מלחמת מצוה. וכך אמרו בגמר סוטה (מד ב) אמר רב יהודה מלחמת יהושע לכבש דברי הכל חובה מלחמת דוד להרווחה דברי הכל רשות. ולשון ספרי (שופטי יז יד) "וירשתה וישבת בה": בזכות שתירש תשב. ... הרי נצטוינו בכיבוש בכל הדורות. ואומר אני כי המצוה שהתכמים מפליגין בה והיא דירת ארץ ישראל עד שאמרן (ת"כ בהר פ"ה ה"ד וכע"ז כתובו' קי ב, ושי"נ, מלכים ספ"ה) שכל היוצא ממנה ודר בחוצה לארץ יהא בעיניך כעובד עבודה זרה. ... וזולת זה הפלגות גדולות שאמרו בה הכל הוא ממצות עשה הזה שנצטוינו לרשת הארץ ולשבת בה. אם כן היא מצוה עשה לדורות מתחייב כל יחיד ממנו ואפילו בזמן גלות כידוע בתלמוד במקומות הרבה. ולשון ספרי (ראה יב כט) מעשה ברבי יהודה בן בתירה ור' מתיא בן חרש ור' חנניה בן אחי ר' יהושע ור' נתן שהיו יוצאין חוצה לארץ והגיעו לפלטיה וזכרו את ארץ ישראל וזקפו את עיניהם וזלגו דמעוניהן וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתה וישבת בה ושמרת לעשות, אמרו "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה":

מגילת אסתר על ספר המצוות רמב"ן - שכחת עשין - עשה ד (1450?)

נראה לי כי מה שלא מנאה הרב [הרמב"ם] הוא לפי שמצוות ירושת הארץ לא נהגה [אלא] רק בימי משה ויהושע ודוד, וכל זמן שלא גלו מארצם, אבל אחר שגלו מעל אדמתם, אין מצווה זו נוהגת לדורות עד עת בוא המשיח, כי אדרבה, נצטוינו לפי מה שאמרו בסוף כתובות (דף קיא) שלא נמרוד באומות ללכת לכבוש את הארץ בחזקה, והוכיחו מפסוק "השבעתי אתכם בנות ירושלים" ודרשו בו שלא יעלו ישראל בחומה. ...

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קיא עמוד א

... כדרבי יוסי ברבי חנינא, דאמר: ג' שבועות הללו למה? (1) אחת, שלא יעלו ישראל בחומה [ג"א: כחומה] – (רש"י: יחד ביד חזקה); (2) ואחת, שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם; (3) ואחת, שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי.

- (1) שיר השירים ב (ז) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוּ בְּאֵילֹת הַשָּׁדָה אִם תִּעֲרִירֵנִי וְאִם תִּעֲזָרְנִי אֶת הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֶץ: ס
- (2) שיר השירים ג (ה) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוּ בְּאֵילֹת הַשָּׁדָה אִם תִּעֲרִירֵנִי וְאִם תִּעֲזָרְנִי אֶת הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֶץ: ס
- (3) שיר השירים ח (ד) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנֹת יְרוּשָׁלַם מִה תִּעֲרִירֵנִי וּמִה תִּעֲזָרְנִי אֶת הָאֱהָבָה עַד שְׁתַּחֲפֶץ: ס

אברבנאל [1437-1508], ספר ישועות משיחו חלק ראשון ד"ה וההודעה השנית

וההודעה השנית גלה באמרו "בצאת השמש היה אברהם יושב ומניף עליהם בסודרין שלא ימשול בהם העיט עד שיבא הערב", ר"ל שראה אברהם אורך הגלות הזה וצרותיו העצומות, וחשש אולי בניו יתעוררו מעצמם לצאת מהגלות קודם זמנו הגדור לפניו ית', כאשר עשו בני אפרים שנבהלו נחפזו לצאת מגלות מצרים קודם הקץ ואף ה' חרה בהם "וַיִּהְיֶה רֹגֶם בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם" אוכלוסין הרבה, ולזה אמר שאברהם בדעתו קץ הגאולה היה מפריח את העיט, שהוא בן דוד, שלא ירד על הפגרים המורים על המלכיות עד עת ערב, שהוא זמן הגאולה וקץ הגלות, כדכתיב (זכריה יד, ז) "והיה לעת ערב יהיה אור". ואין זה ספק שעל זה עצמו אמר שלמה (שיה"ש ב, ז) "השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ", ואמרו בפי שני דיני גזירות (כתובות קיא, ע"א) "...", וענין המרד באומות העולם הוא שיסבלו עול גלותם וישבו תחתם עד עת קץ בבוא חליפתם, ועל זה אמר הנביא צפניה (ג, ח) "לכן חכו לו נאם ה' ליום קומי" וגו', יצוה שיחכו עד עת הקץ ולא ימרדו לצאת מהגלות קודם העת הגדור לפניו ית':

מהר"ל מפראג (1520-1609), ספר באר הגולה באר השביעי פרק ו

הזהירו אותנו חכמים לקבל עלינו מלכות וממשלת האומות, אחר שגזר השם יתברך שנהיה תחת רשותם, ראוי עלינו לקבל ממשלתם, ושלא לבטל הגזירה. בפרק בתרא דכתובות (קיא א), אמרינן "השבעתי אתכם בנות ירושלים" (שיה"ש ב, ז), שלש שבועות האלו למה?... "בצבאות או באילות השדה" (שם), אמר רבי אליעזר, אמר להם הקב"ה: אם מקיימים אתם השבועה, מוטב, ואם לאו, אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה, עד כאן. הרי גודל האזהרה שלא ימרדו במלכות אומות העולם, עד שיהיה חס ושלום בשרם הפקר כצבאות וכאילות השדה. ואין ספק כי טעם דבר זה, שאחר שהיה גזירת השם יתברך שיהיו ישראל תחת האומות, לא יבטלו גזירת השם יתברך בכח, שהיה זה נגד הגזירה. כי אם שיתפללו על מלכות של ישראל שתחזור, כמו שתקנו בברכה 'את צמח דוד', וברכת 'ולירושלים עירך וכו'.

~ (1,2) שלא יעלו ישראל בחומה, שלא ימרדו באומות העולם ~

מהרש"א חידושי אגדות מסכת כתובות דף קיא עמוד א (1555-1632, פולניה)

שלא יעלו ישראל בחומה כו'. ר"ל ודאי דרשות לכל אחד מישראל לעלות לא"י אלא שלא יעלו ביחד ביד חזקה ולבנות להם חומות ירושלים....

שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן תנו (1839-1910)

א) דבר מה שכתבתי באות נ"ו שאם יותן רשות לכולם לעלות לא יהי שבועה דרש"י פירש בחומה "יחד ביד חזקה" ואם ברשות אין זה ביד חזקה....

ר' מאיר שמחה מדווינסק (1843-1926)

אמנם, כעת הסבה ההשגחה, אשר באסיפת הממלכות הנאורות בסן רמו ניתן צו, אשר ארץ ישראל תהיה לעם ישראל, וכיוון שסר פחד השבועות, וברשיון המלכים קמה מצוות יישוב הארץ למקומה.

ועידת סן רמו (אפר' 1920) בהשתתפות מדינות ההסכמה במלחמת העולם הראשונה, דנה בחלוקת האימפריה העות'מאנית

..."בעלת המנדט תהיה אחראית להגשמת ההצעה שממשלת בריטניה פרסמה ביום 2 בנובמבר 1917, ושנתקבלה על ידי ממשלות ההסכמה האחרות, לטובת ייסוד "הבית הלאומי" לעם היהודי בארץ-ישראל."

שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן תנד

ד) וכל מה שאמרנו מענין ישיבת א"י היינו שאם עלה מקיים אח"כ בישיבתה מצוה השקולה כנגד כל המצות. אבל אין חיוב לעלות. מ"מ נראה שהעלי לא"י היא כמו הלוש בגד בת ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית. ואם אינו לובש בעידן ריתחא ענשינן. כ"כ י"ל בזה אם אינו עולה בלי טעם. ואינו מוכרח. אך באם ישיג רשות מהממשלה לעלות שוב מצוה עליו לעלות ולהתיישב שמה....

ר' אבינר אם יש סימן שפקד ד' את עמו, בטלה חומה, שהרי כתוב "עד שתחפץ" - אל תעירו ואל תעזרו את האֱהָבָה עַד שְׂתַחֲפֵץ " - ואם יש סימן שְׂתַחֲפֵץ, אין כאן חומה.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צח עמוד א

ואמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר [יחזקאל ל"ו ח]: וְאַתֶּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנִפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לְבוֹא:

~ (3) שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי ~

שיטה מקובצת מסכת כתובות דף קיא עמוד א

וז"ל תלמידי הרשב"א ז"ל: ... 'לא תשתעבדו בהם יותר מדאי' כדי שתגרמו לי לעורר לי אהבתם שלא בזמנה, שהקב"ה אינו יכול לראות צרה גדולה לישראל שלא יושיעם כדאמרי' בעלמא "כשיגיע זמנם ליגאל הקדוש ברוך הוא מעמיד עליהם מלך שגזרותיו כהמן ומחזירן למוטב ומיד הם נגאלין" ע"כ.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צז עמוד ב

אמר רב: כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. ושמואל אמר: דיו לאבל שיעמוד באבלו. כתנאי, רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע: אם אין עושין תשובה - אין נגאלין? אלא, הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב.

ר' קוק, אורות התשובה, י"ז:ב

התעוררות חפצה של האומה בכללה לשוב אל ארצה, אל מהותה, אל רוחה ואל תכונתה, באמת אור של תשובה יש בה. באמת הדבר מתבטא בברור גמוד בבטויה של תורה: "ושבת עד ד' אלהיך" "כי תשוב אל ה' אלהיך."